

Filosofie a věda

Pokusy chápat filosofii jako vědu (resp. vědění, řecky EPISTÉMÉ) jsou velmi staré. Zcela výrazně a směřodatně se v tom směru vyjádřil ve svých formulacích Aristotelés, když filosofii pojmově vymezil jako „vědění pravdy“ (EPISTÉMÉ TÉS ALÉTHEIAS), což bylo nepochybně polemicky zahroceno proti velmi rozšířenému chápání filosofie jako pouhé touhy, snahy a lásky, jen směřující k „moudrosti“, ale která sama (přinejmenším v plnosti) moudrá není, moudrost „nemá“ v držení a moudrosti sama nevládne. Toto starší pojetí, které bývalo připisováno Pythagorovi – podobně jako samo pojmenování „filosofie“ jakožto „lásky k moudrosti“ – najdeme ještě u Platóna, např. v Symposiu, a to v ústech Sókratových, když vzpomíná na své mládí a na setkání s kněžkou Diotimou (přesně: s ženou znalou božských věcí, tedy v pravém a původním etymologickém smyslu „theoložkou“, i když u Platóna – např. v Ústavě – jsou „theologie“ a „theologové“ chápáni jinak). Zejména od počátků nové doby bývá filosofie často kritizována, že není dost vědecká, a je zdůrazňována nutnost filosofii „zvědečtit“; tato tendence trvá přes celé osvícenství (i když zdaleka nejde o jednohlasý souhlas) a v jistém smyslu se dostává k mocnému slovu i v romantice, konkrétně třeba v Hegelovi, který je přesvědčen o nutnosti pozvednout filosofii na úroveň vědy („Erhebung der Philosophie zur Wissenschaft“), a znovu v Husserlovi, který chce z filosofie učinit „přísnou vědu“ („strenge Wissenschaft“). Mezitím se ovšem „vědy (a tím je třeba rozumět na prvním místě přírodní vědy, které pak jsou, resp. mají být ostatními „vědami“ napodobovány a co do úrovně vědeckosti dostihovány) profilují zejména svým jednoznačným důrazem na „fakticitu“ a odmítáním všeho, co na „fakticitě“ nelze nijak (nebo aspoň ne spolehlivě) ověřovat; příznačný je důraz na tzv. „pozitivní fakta“, který zejména od dob Comteova (a také Millova atd.) „pozitivismu“ vždy znovu rád nasazoval skutečné filosofii psí hlavu tím, že ji otaxoval jako jen o něco málo lepší, než kdysi byla mythologie a mýty vůbec. (Na tento „pozitivismus“ pak navázal i marxismus, zejména ve své „engelsovské“ podobě.) Tento trend je charakteristický zejména mimořádně velkým a také úspěšným tlakem na docela určité (zpředmětňující) pojetí „pravdy“, která je (ovšem už na základě velmi staré a stále obnovované tradice) chápána jako odvislá od „faktů“, od toho co „objektivně jest“. Ale jakmile pochopíme, že „pravda“ není a nemůže být měřena tím, co „jest“, co je „objektivně dáno“, nýbrž jako norma a kritérium každé „fakticity“ (zejména také proto, že „factum“ je přece to, co je někým, např. námi „uděláno“, a právě toto „dělání fakt“, „vytváření fakt“ a jejich formulování musí být vždy znovu podrobováno v nových a nových kritických reflexích přezkoumávání, a to „ve světle pravdy“, které není „vyzařováno“ věcmi samými, ale „bytostně odjinud“, ze strany „pravdy“ jako nevěci, ne-předmětu, ne-předmětné skutečnosti. A právě tato „pravda“, která není žádnou „věcí“ ani žádným „předmětem“, a zejména která není a nemůže být ani námi, ani vůbec nikým „udělána“, „vytvářena“ a tak „produkována“, může, má a musí být nějakým novým způsobem respektována filosofii, jež se nikdy nesmí pokoušet „pravdu vědět“, tj. učinit ji „předmětem“ či „obsahem“ svého vědění, ale naopak se vždy pokoušet o větší a kvalitnější přiblížení k „pravdě přicházející“, zejména pak k tomu, aby se sama stala její služebnicí, tj. služebnicí a napomáhatelekou jejího přicházení, či jinak řečeno, aby se „pravdou“ nechala vést a řídit mnohem víc a principiálněji než jakoukoli fakticitou (kterou lze v posledu jen „brát na vědomí“, a eventuálně toho pak nějak k něčemu jinému využít).

(Písek, 081005-1)